

РЕЦЕНЗИЯ

**от доц. д-р Мийрям Неджиб Салим-Ахмед
ШУ „Епископ Константин Преславски“**

**за дисертационния труд на Сема Джевджет Куцарова
на тема „Семиотични аспекти на номиналната номинация при
лексеми, назоваващи лица, в съвременния турски език (в съпоставка
с българския)“**

**с научен ръководител доц. д-р Борян Янев
за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ Област
на висшето образование: 2. Хуманитарни науки Професионално
направление: 2.1. Филология Докторска програма: Общо и
сравнително езикознание**

Настоящата рецензия е във връзка със заповед № Р33-5636/12.11.2021 г. на Ректора на ПУ „Паисий Хилендарски“, съгласно която е определено научно жури по процедура за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висшето образование: 2. Хуманитарни науки, професионално направление: 2.1. Филология, докторска програма „Общо и сравнително езикознание“ в Катедра „Общо езикознание и история на българския език“ към ПУ „Паисий Хилендарски“, гр. Пловдив. За изготвяне на рецензията в срок бяха предоставени комплект материали, дисертационен труд, автореферат и публикации на Сема Куцарова.

Съгласно приложената справка за покриване на минималните национални изисквания на МОН, потвърждавам, че докторант Сема Куцарова отговаря по всички показатели на минималните национални изисквания за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование: 2. Хуманитарни науки, професионално направление: 2.1. Филология.

1. Кратки данни за докторанта

Сема Куцарова завършва магистърска специалност „Българска филология“ при ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“ (2001 г.). През 2017 г.

придобива бакалавърска степен в специалност „Български език и турски език“ с професионална квалификация учител по български език и литература и турски език при ПУ „Паисий Хилендарски“. От 2018 г. тя е асистент в ПУ „Паисий Хилендарски“ и преподава Практически турски език, български език за чуждестранни студенти по програма „Еразъм+“. Професионалната и активност е тясно свързана с преподаване на български и турски език в университетски и извънуниверситетски структури, корпоративното обучение по двата езика. Участвала е в един национален проект на ФНИ и в няколко научни конференции и семинари в България и чужбина.

2. Тема и актуалност на дисертационния труд

Предложеният за рецензия дисертационен труд „Семиотични аспекти на номиналната номинация при лексеми, назоваващи лица, в съвременния турски език (в съпоставка с българския)“ е посветен на тема, която е особено интересна и актуална в светлината на проблемите на граматиката на турския език, както и на българския. Темата отразява необходимостта от едно задълбочено изследване на един аспект от състоянието на съвременния турски език. Целта, която си поставя докторантката, е не само актуална, но и амбициозна, тъй като до момента липсва пълно изследване на аспектите на словообразуване на лексемите, назоваващи лица, в турския и българския език, а така също и модел за описанието и изучаването на словообразователните процеси. Изследването е необходимо, обширно и задълбочено.

В теоретичен и методологичен план трудът е научно значим и се откроява със своя иновативен характер.

3. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд на тема „Семиотични аспекти на номиналната номинация при лексеми, назоваващи лица, в съвременния турски език (в съпоставка с българския)“ е с обем от 514 страници и се състои от увод, пет глави, заключение, библиография и приложения.

По своите структурни признаци представеното научно съчинение напълно отговаря на жанровите особености на докторска дисертация. В увода са представени важните мотиви за насоченост към избраната тема, предвид мястото на словообразуването като част от езиковата система, интересът към проблемите на деривацията и непълнотите в досегашните изследвания. В **Глава I** Сема Куцарова представя изследователския план на разработката, в

който ясно се формулират мотивите, целите, задачите и широкия методологичен апарат на изследването. Предмет на анализ са проблемите, свързани с различните аспекти на номиналната деривация при лексемите, назоваващи лица в турския език в съпоставка с българския. Обект на изследване са суфиксалните производни съществителни за лица в синхронен план. Ограничаването в рамките на афиксалната деривация е породено от факта, че това е най-разпространеният начин за образуване на производни думи в двата езика. Определената цел и задачи на труда са добре формулирани и методично разрешени в хода на работата. Във фокуса на изследователския интерес на докторантката, е спецификата на деривационните и семантичните категории в словообразователната структура на производните думи, назоваващи лица в турския език в съпоставка с българския в синхронен план.

Използваната **методология** отговаря на ясно очертаните задачи и помага за тяхното изпълнение. Дисертационният труд по обем и структура е логично изграден и отразява същността на възприетата методика. В разработката докторантката използва редица **методи** като *синхронен метод*, *лингвodesкриптивен метод*, *съпоставително-типологичен метод*, *метод за морфологичен и структурно-семантичен анализ* и др.

Езиковите единици са ексцерпирани от турски и български лексикографски източници. За теоретична база на изследването са послужили значими трудове на наши и чужди изследователи.

В **Глава II** „Теоретични аспекти на деривацията. Основни понятия.“ докторантката посочва немалко термини за назоваване на словообразователните единици, извлечени от специализираната литература и определя терминологичния апарат в дисертационния труд. Тук тя се спира и върху понятието деривация и формирането на теорията на словообразуването, обръща внимание и на основните единици на словообразователната система и словообразователният тип като най-важна нейна единица.

Смятам, че изясняването на тези термини и понятия има несъмнен принос, имайки предвид факта, че за повечето от тях в туркологичната литература не се срещат дефиниции и употреби. В съвременния турски език, който според типологичната класификация е представител на аглутинативните езици, суфиксацията е основен начин за образуване на нови думи. Процесът се изразява в присъединяването на афикси към основата на дума, а

новообразуваните деривати са носители на нови значения. Тези специфични особености на турския език определят съществената роля на афиксите в неговата система.

Турският език в своето вековно развитие си изгражда собствена богата словообразователна система. Въпросите на словообразуването в турския език са разгледани в трудове на много известни тюрколози и турколози. В труда си Сема Куцарова представя възгледи и дефиниции на десетки известни езиковеди. Разглеждайки тези въпроси авторката показва много добра осведоменост и както отбелязва в **Глава III**, след прегледа на специализираната тюркологична и туркологична литература, посветена на процесите на деривацията „въпреки че в турското езикознание на афиксите са посветени голям брой трудове, те продължават да са обект на изследване и от съвременната лингвистична наука. Създават се нови класификации, при които отделните автори прилагат различни критерии“ (стр. 63). Подкрепям убедителното мнение на докторантката, че словообразуването като самостоятелна научна област в турското езикознание изисква повече внимание, изследването на въпросите на словообразуването само в рамките на морфологията не може да разкрие всеобхватно всички начини за образуване на нови думи, тъй като при словообразователните процеси „се размиват границите между лексикологията, синтаксиса и морфологията“. По отношение на словообразуването в българистичната литература Куцарова представя немалко трудове и подходи на авторите, въз основа на които констатира, че словообразуването като самостоятелна научна област „относително рядко е привличало вниманието на езиковедите за разлика от лингвистичните традиции в останалите славянски страни“.

Словообразователните типове на мотивираните съществителни имена, назоваващи човек с оглед на чертите на неговия характер и извършваните от него дейности, деривационните значения и средствата за тяхното изразяване, са представени детайлно в **Глава IV**, която е една от силните страни на работата. Сема Куцарова постига истински успех при подробното описание на всички деривационни типове и модели, които изграждат отделните деривационни категории. В резултат от анализа на дериватите, назоваващи лица, в турския в съпоставка с българския език, тя установява, че словообразователното значение на производните лексеми, разпределени в

деривационни типове и деривационни модели, се определя преди всичко от семантиката на деривационните форманти. Аспекти на словообразуване в тюркските езици могат да бъдат представени чрез конкретни типове и модели. Очертаването на характерните особености на деривационните процеси при образуването на съществителните имена изисква комплексно описание и разкриване на закономерностите при структурирането и функционирането не само на словообразуването, но и на цялата словообразователна система, а също така и граматична система на езика. Всичко това изправя изследователката пред сериозно предизвикателство. А когато става въпрос за съпоставително изследване върху два коренно различни езици, трудностите придобиват особена значимост. В тази връзка държа да отбележа, че насочването на докторантката Куцарова към този проблем и куражът и да се заеме с изследването му, вдъхват респект и породят очакване за значими научни резултати.

По отношение на наблюдаваните суфиксални форманти в турския и българския език, изследователката констатира, че те имат еднаква деривационна семантика, което позволява изучаването на процеса на деривация на съществителните, назоваващи лица, в турски език в съпоставка с българския език с оглед на принадлежността на основата на мотивиращата дума към определена част на речта. Друга особеност, която се отчита в двата езика по отношение на производните съществителните имена, назоваващи лица, е характеристиката с оглед на извършваната от тях дейност, на упражняваната професия, интереси, черти на характера и пр. Освен в областта на словообразуването, не бива да се пренебрегне и още един принос на труда, който е свързан именно със събирането и изследването на названията на професиите. Изследваните турски езикови единици в разработката дават информация „освен за общоизвестните и новопоявилите се професии и дейности, така и за характерните за различни исторически периоди наименования на остарели професии, които имат висока културна стойност за съвременните носители на езика“. Като изключително интересни бих определила думите от категориите *nomina agentis* и *nomina actoris*, които са от класа на названията на действащия участник в дадената ситуация – деривационните модели, съдържащи се в отделните деривационни типове, които представя докторантката в Глава IV.

Интерес представлява анализът на докторантката по отношение на мотивиращите основи, принадлежащи към други части на речта (числителни, прилагателни имена, причастия и наречия), въз основа на който авторката достига до извода, че обемът на дериватите с такива основи и в двата съпоставяни езика е значително по-малък. Ценен е изводът, че в турския език се срещат малко на брой съществителни имена, мотивирани от прилагателни, единични са случаите на мотивираните от причастия, наречия и междуметия. Маркирани са специфични за турския език особености, като например липсата на деривати, производни от предлози, тъй като в турския език липсва такава лексико-граматична група. Като неин функционално-семантичен еквивалент авторката посочва следозите, от които са образувани единични производни, назоваващи лица. Според нея в българския език има ограничен брой съществителни имена за лица, мотивирани от местоимения и предлози, липсват деривати, мотивирани от междуметия.

По своята задълбоченост и прецизност **Глава V** не се различава от предходната. Тук вниманието на авторката е съсредоточено върху въпроса за семантиката на формантите, участващи в акта на деривация на съществителните имена, назоваващи лица, в турския език в съпоставка с българския. Според авторката изследването на семантиката на производните думи дава възможност да се установи характерът на основните типове значения, участващи в образуването на семантиката на производните думи – значенията на мотивиращите основи и значенията на словообразователните форманти. Но тя не пропуска да отбележи, че дискусияният характер на редица въпроси в теорията на функционалната дериватология, поражда трудности при изследването на семиотичните аспекти на деривационните процеси.

Трудът завършва с добре аргументирано **заклучение**, в което последователно са изведени резултатите и обобщени всички съществени изводи. В него се изтъква, че изследването запълва една празнина в теорията на образуването на нови думи в турския и като цяло в тюркските езици, а също и предлага възможност за използването на резултатите в теоретични курсове и съпоставителни изследвания.

Степента на познаване на научната литература в областта на изследвания от докторантката проблем в дисертационния труд може да се оцени като

висока. За целите на изследването е използвана **литература**, включваща над 150 заглавия на трудове на български и чужди автори, десетки речници и електронни източници. Тази част дава пълноценна представа както за широкия обхват на проучвателската работа на докторантката, така и за нейната библиографска информираност и теоретична подготовка.

Обобщенията от анализа и изводите в изследването са подкрепени с таблици и графики. Приложен е индекс на лексемите, назоваващи реалии от материалната и духовната култура на турския етнос (стр. 477-514). Текстът на разработката е написан на ясен, научно издържан език и стил.

Дисертационният труд е представен с **автореферат** (с обем 32 стр.), който отразява стегнато и ясно съдържанието на научното изследване, приносните моменти в него, публикациите на докторантката и отговаря на всички научни изисквания.

Публикациите на докторантката са 5 (статии), които са достатъчни по брой и обем и са в тематичните направления на научната област. Статиите анализират важни проблеми по темата и основни моменти от дисертационния труд. Публикувани са в авторитетни научни сборници и списания.

Обобщавайки впечатленията си от дисертационния труд на тема „Семиотични аспекти на номиналната номинация при лексеми, назоваващи лица, в съвременния турски език (в съпоставка с българския)“, бих искала още веднъж да подчертая, че темата на дисертацията е иновативна и оригинална, със значим принос както за научната теория, така и за практиката.

Изследваният научен проблем е актуален и интересен, предвид факта, че в нашата страна все още липсва подобно изследване. Не е известна научна разработка по проблематиката и в Р Турция. Приносите на дисертацията и тяхната значимост за обогатяването на съществуващите отделни изследвания и познания в областта на турската и българската лингвистика са безспорни.

Представеният и описан материал е полезен и приложим в областта на турската и българската лингвистика и съпоставителните изследвания. Анализите и резултатите от дисертационния труд несъмнено ще намерят приложение и в учебно-преподавателската работа при специализираното обучение на студенти филолози.

В този ред на мисли, бих си позволила да препоръчам на докторантката да подготви и да издаде текста на дисертационния труд като монография,

която би била полезна за широк кръг специалисти от споменатите по-горе научни области.

Нямам критически бележки към изследователската продукция на докторантката, на места в текста са налице дребни технически несъвършенства, (като например текстът от стр. 20 до стр. 24 не е подравнен, печатни грешки и дребни пропуски), които след още един внимателен прочит ще бъдат коригирани.

Смятам, че представеният дисертационен труд като цяло е впечатляващ и показващ задълбочените научни интереси на Сема Куцарова в областта на турската и българската лингвистика, за което я поздравявам и пожелавам успешна защита.

Заклучение

Въз основа на горепосочените достойнства на труда и изследователските качества на докторантката, давам положителна оценка на дисертацията и убедено предлагам на уважаемото научно жури да присъди на Сема Джевджет Куцарова образователната и научна степен „доктор” по професионално направление 2.1. Филология (Общо и сравнително езикознание).

01.12.2021 г.
гр.Шумен

Рецензент
/доц. д-р М. Салим-Ахмед/